

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

Б.М. Жураковська, Л.П. Амелічева

Анотація. Стаття присвячена змістовному наповненню деяких найбільш поширених у законодавстві про працю й в науковому обігу трудового права складних понять, в яких використовуються терміни «молодь» чи «молодий», виявленню проблем правового регулювання в сфері зайнятості молоді й пошуку шляхів їх вирішення.

Ключові слова: працездатна молодь, зайнятість молоді.

Актуальність роботи. На сьогоднішній день в галузі термінології трудового права багато використовується близьких за змістом складних понять, в яких складовим є термін «молодь» чи «молодий» (а саме, «працездатна молодь», «молодий працівник», «молодий спеціаліст», «зайнятість молоді», «молодь на ринку праці» й ін. Внаслідок чого у нормотворчості законодавець приймає закони й підзаконні акти, в яких неузгоджені й не уніфіковані загальні визначення і терміни в сфері зайнятості, що гальмує їх правозастосування на практиці. Інакше кажучи, порушуються правила юридичної і законодавчої техніки, що в свою чергу, знижує рівень ефективності законодавства, а юристам-практикам стає складніше захищати права молоді в суді. Також актуальність цієї теми обумовлена тим, що в Україні й нині не проведене комплексне наукове дослідження правових проблем в сфері зайнятості молоді.

Дослідники. Правові питання зайнятості молоді завжди були й залишаються предметом дослідження у наукових працях вчених трудового права таких, як В. Венедиктов, О. Зозуля, З. Колесниченко, О. Реус, В. Пастухов й ін.

Метою даного дослідження є вивчення змістовного наповнення деяких найбільш поширених у законодавстві про працю й в науковому обігу трудового права складних понять, в яких використовується термін «молодь» чи «молодий», виявлення деяких проблем правового регулювання відносин в сфері зайнятості молоді й пошук шляхів їх вирішення.

Для досягнення поставленої мети використовувався формально-юридичний метод – для аналізу змісту нормативно-правових актів про зайнятість молоді; порівняльно-правовий – для порівняння норм чинного КЗпП України та [2] проекту Трудового кодексу України з питань зайнятості молоді; статистичний - для аналізу стану безробіття в Україні серед осіб до 35 років.

Однією з головних проблем соціального становлення молоді є її недостатньо ефективно включення до сфери суспільної праці. Попри всі очікування і сподівання, держава сьогодні не забезпечує достатньої правової, організаційної й фінансової підтримки молоді в цій сфері, а чекають її - понад 11 млн. молодих громадян, які становлять 22,6 відсотка населення країни.

Так, в Україні й досі залишається недосконалою система підготовки робочих кадрів і молодих спеціалістів, що практично зовсім не відповідає вимогам сучасного ринку праці, не відображає його реальні потреби. Проте й нині така система продовжує своє інерційне існування. Вочевидь, вихід молоді на ринок праці відбувається, переважно, після закінчення навчання. Однак, в умовах значного перевищення пропозиції робочої сили над попитом вступають у дію закони ринкової конкуренції. Маючи достатній вибір на ринку праці досвідчених і кваліфікованих працівників, звісно роботодавці нехтують недосвідченими фахівцями, так званими, «без року неділя». Так, у 1-му півріччі 2015 року за даними Державної служби статистики України статус безробітного у Державній службі отримали 405,5 тис. осіб у віці до 35 років (це майже 25 % від загальної кількості безробітних (1,7 млн. осіб). У даному віковому діапазоні завжди високий рівень безробіття фіксується серед осіб у віці 15-24 роки, адже значна частина цих молодих людей не має необхідних професійних навичок і досвіду роботи й не є, у зв'язку із цим, бажаними працівниками.

Покликанням молоді є формування майбутнього української держави, її розбудови, зміцнення, виведення на передові економічні, наукові та культурні рубежі. Проте сучасні молоді люди у важкий період розвитку нашої держави потребують допомоги і підтримки від держави, суспільства, аби отримати професію і освіту, влаштуватися на роботу, створити міцну забезпечену сім'ю. І це повинні зрозуміти відповідні високопосадовці у владних структурах. Сучасна молодь вже довела, що має активну життєву позицію, вона не байдужа до долі держави, у якій їй жити, працювати, творити.

Молодь є специфічною соціально-економічною групою населення, яка потребує додаткового правового захисту, це підтверджується й проведеним вище аналізом причин молодіжного безробіття. Питання правового забезпечення зайнятості молоді є важливим для суспільства і держави. Ігнорування вказаної проблеми суспільством і державою може призвести до відсутності кваліфікаційного кадрового потенціалу в країні, підвищення рівня незайнятості, злочинності серед молоді, її «маргіналізації».

Тому сьогодні зростає необхідність підвищити рівень соціально-правового захисту права на працю молоді (особливо у віці до 18 років), поліпшити стан безпечних і здорових умов праці, забезпечити справедливу оплату праці й надання додаткових гарантій щодо трудових прав молоді, враховуючи не лише вік, стать, а й інші критерії, що роблять молодь більш вразливою на ринку праці. Адже, про масові порушення трудових прав молоді, особливо неповнолітніх, в сфері оформлення трудових відносин, оплати праці, охорони праці, часу відпочинку, свідчить безліч судових рішень.

Отже, розглянемо поняття «зайнятість молоді» більш змістовно. Відразу зауважимо, що згідно ст. 1 Закону України «Про зайнятість населення» [4] загальне трудове поняття «зайнятість» - це не заборонена законодавством діяльність осіб, пов'язана із задоволенням їх особистих та суспільних потреб з метою одержання доходу (заробітної плати) у грошовій або іншій формі, а також діяльність членів однієї сім'ї, які здійснюють господарську діяльність або працюють у суб'єктів господарювання, заснованих на їх власності, у тому числі безоплатно. У зазначеній статті також розкривається, що таке повна й продуктивна зайнятість, а саме: повна зайнятість - це зайнятість працівника за нормою робочого часу, передбаченою згідно із законодавством, колективним або трудовим договором; продуктивна зайнятість - це зайнятість, що дає змогу забезпечити ефективне суспільне виробництво та задовольнити потреби працівника на рівні не менше встановлених законодавством гарантій.

Тепер розглянемо деякі поширені терміни трудового права, в яких використовуються слова «молодь» чи «молодий» для того, щоб можна було б розробити дефініцію поняття «зайнятість молоді». Так, відповідно до ст. 197 КЗпП України до працездатної молоді відносяться громадяни України віком від 15 до 28 років після закінчення або припинення навчання у загальноосвітніх, професійних навчально-виховних і вищих навчальних закладах, завершення професійної підготовки і перепідготовки, а також після звільнення зі строкової військової служби, військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період, військової служби за призовом осіб офіцерського складу або альтернативної (невійськової) служби [2].

Варто зауважити у контексті даного дослідження, що достатньо часто у законодавстві про працю можна зустріти використання таких термінів як «молодий спеціаліст» (ст.ст. 26, 197 КЗпП України), «молодий робітник» (ст.193 КЗпП України), «молодий працівник» (ст. 200 КЗпП України) зі своїм певним контекстом. Як вбачається, ширшим за своїм змістом є термін «молодий працівник», проте жодного разу законодавець у КЗпП України [2] не зауважив віковий діапазон для цих осіб, що також гальмує на практиці ефективне застосування певних норм, що передбачають додаткові пільги і переваги для вказаних працюючих осіб. Проте, у ст. 1 Закону України «Про зайнятість населення» [4] передбачається дефініція поняття «молодий працівник» – це громадянин України віком до 35 років, випускник професійно-технічного або вищого навчального закладу, який у шестимісячний строк після закінчення навчання працевлаштувався самостійно або за направленням навчального

закладу чи територіального органу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, та продовжує працювати протягом трьох років за кваліфікацією, яку він набув під час навчання, в тому числі незалежно від місця першого працевлаштування.

Згідно ст. 1 Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», молодь, молоді громадяни – це громадяни України віком від 14 до 35 років.

Як вбачається, законодавець в різних законах неоднаково відноситься до вікового цензу молоді, що на практиці викликає труднощі у наданні пільг, у захисті трудових прав молодих громадян. Таким чином, виходячи з вищезазначеного, пропонуємо наступну дефініцію поняття «зайнятість молоді» - це не заборонена законодавством діяльність осіб, віком від 14 до 35 років, пов'язана із задоволенням їх особистих та суспільних потреб з метою одержання доходу (заробітної плати) у грошовій або іншій формі, а також діяльність членів однієї сім'ї, які здійснюють господарську діяльність або працюють у суб'єктів господарювання, заснованих на їх власності, у тому числі безоплатно.

Вважаємо, що саме цю дефініцію поняття «зайнятість молоді» та його термін слід використовувати при внесенні змін у чинний КЗпП України [2], Закон України «Про зайнятість населення» [4], Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», а також у проект Трудового кодексу України. Запровадження цієї універсальної дефініції дозволить у подальшому встановлювати більше трудових гарантій для молодих громадян нашої держави.

Для удосконалення законодавства про зайнятість молоді, на нашу думку, слід дати чітке визначення терміну «перше робоче місце» стосовно того, як воно надається і молодому робітнику, і молодому спеціалісту (інакше, кажучи молодому працівнику), адже для молодого спеціаліста недостатньо лише робочого місця, мова йде ще й про вільну посаду за штатним розкладом.

В Законі України «Про зайнятість населення» термін «перше робоче місце» використовується у п. 4 ст. 14 та п. 4 ст. 24 [4], проте визначення цьому поняттю законодавець, на жаль, не надає [4]. Його дефініція міститься у ст. 1 Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», в якій передбачається, що перше робоче місце як місце роботи молодих громадян після закінчення будь-якого навчального закладу або припинення навчання в ньому, завершення професійної підготовки і перепідготовки, а також після звільнення зі строкової військової служби або альтернативної (невійськової) служби. Таким чином, з метою підвищення ефективності законодавства про зайнятість молоді, вважаємо слушним передбачити визначення «першого робочого місця» і в чинному КЗпП України [2], і в проекті Трудового кодексу України.

Для підвищення ефективності правового регулювання відносин в сфері зайнятості молоді в Україні, пропонуємо більш суворо підійти до обов'язків роботодавця подавати інформацію щодо вакансій в центри зайнятості на підставі ст. 50 Закону України «Про зайнятість населення» [4]. Так, слід зобов'язати роботодавців подавати не тільки фактичні, а й усі потенційно вільні вакансії до Центру зайнятості. Проблема в тому, що більшість великих організацій мають свої відділи кадрів, які, як тільки поступить заява від працівника з власним бажанням звільнитись, вони починають підшукувати одразу йому заміну, щоб не було простоїв по даній ділянці роботи. Вважаємо, що тільки прозорий порядок пошуку вільних вакансій і потенційно вільних вакансій на ринку праці може дати хороший результат по працевлаштуванню молодих безробітних.

До того ж і в ст. 24 Закону України «Про зайнятість населення»[4] варто удосконалити порядок «квотування» на підприємствах, в установах та організаціях, незалежно від форми власності з чисельністю понад 20 чоловік, до 5 відсотків загальної кількості робочих місць за робітничими професіями для молоді, яка закінчила загальноосвітні, професійно-технічні навчальні заклади, звільнилася зі строкової військової або альтернативної (невійськової) служби та якій надається перше робоче місце. А саме, слід запровадити адресне бронювання на підприємствах робочих місць

для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє зробити висновки теоретичного і практичного характеру:

1. Запропоновано дефініцію поняття «зайнятість молоді» - це не заборонена законодавством діяльність осіб, віком від 14 до 35 років, пов'язана із задоволенням їх особистих та суспільних потреб з метою одержання доходу (заробітної плати) у грошовій або іншій формі, а також діяльність членів однієї сім'ї, які здійснюють господарську діяльність або працюють у суб'єктів господарювання, заснованих на їх власності, у тому числі безоплатно.

2. Вважаємо, що зазначену дефініцію «зайнятість молоді» й сам термін поняття слід використовувати законодавцю при внесенні відповідних змін до чинного КЗпП України [2], Закону України «Про зайнятість населення» [4], Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», а також до проекту Трудового кодексу України. Запровадження цієї універсальної дефініції дозволить у подальшому встановлювати більше трудових гарантій для молодих громадян нашої держави.

3. З метою удосконалення законодавства про зайнятість молоді, на нашу думку, слід дати чітке універсальне визначення терміну «перше робоче місце», яке б було прийнятним і для молодого робітника, і для молодого спеціаліста (інакше кажучи, молодого працівника), адже для молодого спеціаліста правильніше зазначати про надання вільної чи вакантної посади за штатним розкладом.

4. Вважаємо слушним передбачити визначення «першого робочого місця» і в чинному КЗпП України, і в проекті Трудового кодексу України й ін.

Аннотація. Стаття посвячена виявленню содержательных признаков некоторых наиболее распространенных в законодательстве о труде и в научном обороте трудового права сложных понятий, в которых используются термины «молодежь» или «молодой», выявлению проблем правового регулирования в сфере занятости молодежи и поиска путей их решения.

Ключевые слова: трудоспособная молодежь, занятость молодежи.

Annotation. The article is devoted to the substance of some of the most common in labor legislation and the scientific revolution of labor law complex concepts, using the terms "youth" or "young" problem of legal regulation of youth employment and find solutions.

Keywords: buildable youth, youth employment.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Реус О.С. Правове регулювання трудової діяльності неповнолітніх в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: за спеціальністю 12.00.05 – трудове право, право соціального забезпечення / О.С. Реус; Національний університет внутрішніх справ. – Харків, 2003. -19 с.
2. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII// Відомості Верховної Ради України. – 1971. - №50. – ст.375.
3. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України від 2.03.2000 № 1533-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – №22. – ст.171.
4. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 5067-VI / Відомості Верховної Ради України. – 2013. - №24. – ст. 243
5. Державна служба зайнятості України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list/category?cat_id=3054
6. Статистичні дані Державного комітету статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: www.ukrstat.gov.ua
7. Про практику розгляду судами трудових спорів: постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.92 р. № 9 // Вісник Верховного Суду України. – 1992. – № 9.